

□ FIKİH. Hacamatın Hz. Peygamber zamanında da sağlığı koruma ve bir tedavi metodu olarak uygulandığı, bizzat kendisinin hacamat yaptırdığı, hatta hacamatı teşvik ettiği bilinmektedir. Hacamatı o dönemde uygulanan en iyi tedavi metotları arasında sayan (Buhârî, "Tıb", 13; Müslim, "Müsâkât", 62, 63) Resûl-i Ekrem'in ve ashabının genel olarak ağrıya ve baş ağrısına karşı (Buhârî, "Tıb", 15; Ebû Dâvûd, "Tıb", 3) baş, omuz, boyun damarları, kalça ve ayağın üstünden hacamat yaptırdığı (Buhârî, "Tıb", 14, 15; Ebû Dâvûd, "Menâsik", 35, "Tıb", 4, 5; Tirmizî, "Tıb", 12; İbn Mâce, "Tıb", 21), hacamatın akla ve hafızaya kuvvet verdiğini söylediği (İbn Mâce, "Tıb", 22) rivayet edilmiştir.

Bazı hadislerde pazartesi, salı veya perşembe günleri, ay içinde de on yedi, on dokuz ve yirmi birinci günler hacamat yapılması tavsiye edilmiş (Ebû Dâvûd, "Tıb", 5; Tirmizî, "Tıb", 12; İbn Mâce, "Tıb", 22), ayrıca vücudun hangi bölge ve damarlarından kan alınmasının uygun olacağına ilişkin bazı bilgilere ve uygulama örneklerine yer verilmiştir (Ebu Dâvûd, "Tıb", 5; İbn Mâce, "Tıb", 21). İbn Kayyim el-Cevziyye, hadislerde mevcut tavsiye ve bilgilerin, dönemdeki tıp âlimlerinin tesbitleriyle uyum içinde bulunduğunu, meselâ bu âlimlerin kanaatine göre ayın hareketine bağlı olarak kan basıncının arttığını, ay ortası ile onu takip eden haftanın hacamat için en uygun zaman olduğunu, âcil durumlar hariç bu zaman dilimi içinde hacamat yapmanın daha faydalı olacağını söyler (*et-Tıbbü'n-nebevi*, s. 42, 45). Buhârî'nin yukarıdaki hadisleri zayıf bulunduğu için eserine almadığını kaydeden İbn Hacer ve Aynî gibi âlimler ise hacamat için belli bir zaman tayininin söz konusu olmadığını belirtirler (*Fethu'l-bârî*, XXI, 266-267; *Umdetü'l-kârî*, XVII, 374-375).

Ayın kendi yörüngesi üzerindeki çeşitli konumlarına göre denizlerde, hatta karalarda ve atmosferde med ve cezir olaylarının meydana geldiği, bunun da yeni ay ve dolunay dönemlerinde en yüksek seviyeye ulaştığı bilinmektedir. Günümüzde yapılan bazı araştırmalar ayın insan vücudu üzerinde de benzer etkiler meydana getirdiğini, dolunay günlerinde vücuttaki hormon ve sıvı dengesinde değişimler görüldüğünü, kadınlardaki doğum ve âdet görme kanamalarının daha şiddetli olduğunu ortaya koymuştur. Bu sebeple hacamat için belli zaman dilimleri tavsiye eden hadislerin hadis tekniği açısından incelenmesi yanında yeni ilmi

araştırmalar ışığında değerlendirilmekten de ilgi çekici sonuçların çıkacağı anlaşılmaktadır.

Hz. Peygamber'in, kendisine hacamat uygulayan ve aynı zamanda bir köle olan Ebû Taybe'ye bir ödemedeki bulunduğu bilinmektedir (Buhârî, "Büyü", 39, "Tıb", 13). Enes b. Mâlik, hacamat ücretinin helâl olup olmadığına dair bir soruya bu olayı naklederek cevap vermiştir (Müslim, "Müsâkât", 62). Onun rivayetinde yapılan ödemenin ücret olup olmadığı açıkça belirtilmezken İbn Abbas bu olayda Resûl-i Ekrem'in ücret ödediğini kaydederek, "Eğer haram olsaydı Peygamber vermezdi" der (Buhârî, "Büyü", 39, "İcâre", 18; Müslim, "Müsâkât", 66). Öte yandan Resûl-i Ekrem'in kan bedelini yasakladığı (Buhârî, "Büyü", 25, 113) ve hacamatçının kazancının pis olduğunu söylediği (Ebû Dâvûd, "Büyü", 38; Tirmizî, "Büyü", 46) rivayet edilmektedir. Bazı âlimler, ilk hadisteki kan bedelini doğrudan kan satışı karşılığında alınan ücret olarak, bazıları da hacamat ücreti olarak yorumlamışlardır. Hadisi rivayet eden Ebû Cühayfe'nin hacamat yapan bir köle satın aldığı ve onun hacamat aletlerini kıldığı, bu davranışının sebebi sorulunca da bu hadisi rivayet ettiği (Aynî, *Umdetü'l-kârî*, IX, 287-288; İbn Hacer, IX, 165, 300-301) dikkate alınırsa en azından ravinin yorumunun bu istikamette olduğu düşünülebilir.

Bu farklı rivayetler karşısında aşıptan itibaren değişik icthadlar ortaya çıkmıştır. Bazı âlimler Hz. Peygamber'in yasaklamasını, hacamatın daha ziyade köleler tarafından icra edilen ve sosyal statü açısından düşük sayılan bir meslek oluşuna bağlayarak hür kişilerin hacamatın ücret almasının câiz olmadığını söylerken bazıları da yasağın sebebini, hacamatın müslümanlar arasında ücretsiz yapılması gereken bir hizmet ve görev oluşuna bağlar. Bir görüşe göre ücret alınması önceleri yasakken sonradan serbest bırakılmıştır; bir başka görüşe göre ise hadisteki yasak onun haram olduğunu değil tenzihen mekruh olduğunu göstermektedir.

Hadis kaynaklarında, Resûl-i Ekrem'in hacamat yapanın da yaptırmanın da orucunun bozulacağını söylediği (Buhârî, "Şavm", 32; Ebû Dâvûd, "Şavm", 29; Tirmizî, "Şavm", 60), kendisinin oruçlu iken hacamat yaptırdığı (Buhârî, "Şavm", 32, "Tıb", 11; Ebû Dâvûd, "Şavm", 30), hacamatın orucu bozmayacağını ifade ettiği (Ebû Dâvûd, "Şavm", 31; Tirmizî, "Şavm", 24) şeklinde farklı rivayetler yer almaktadır. Enes b. Mâlik, oruçlu iken

hacamat yaptırmadıklarını ifade ederken bunu hacamatın oruçluya sıkıntı vereceği hususuna bağlamaktadır (Ebû Dâvûd, "Şavm", 30). Birinci hadisi esas alan Hanbelîler'e göre hacamat orucu bozar. Fakat çoğunluk bu hadisin nesih edildiğini ileri sürerek hacamatın orucu bozmayacağını belirtir. Buna rağmen bu âlimler de oruçluya sıkıntı verebileceğinden hareketle hacamatın iftardan sonraya bırakılmasını tavsiye ederler.

Hz. Peygamber'in ihramlı iken hacamat yaptırdığı bilinmektedir (Buhârî, "Şavm", 32, "Tıb", 12, 14, 15; Ebû Dâvûd, "Menâsik", 35); bundan dolayı ihramlının hacamat yaptırmayı câiz görmüştür. Hacamatın önce vücudun ilgili kısmının tıraş edilmesi halinde bazı âlimlere göre tıraşla ilgili genel hükümler geçerli iken bazılarına göre bu konuda özel ruhsat söz konusu olup fideye gerekmez veya miktar tesbitinde bu durum hafifletici sebep olarak değerlendirilir.

Hacamatın abdesti bozup bozmadığı konusunda mezheplerin kanamayla ilgili görüşleri geçerlidir. Kanamanın abdesti bozduğunu söyleyen Hanefî, Hanbelî ve Zeydî âlimlerine göre kanlı hacamat abdesti bozar, Şâfiî ve Mâlikî mezheplerine göre ise bozmaz.

BİBLİYOGRAFYA :

- el-Muwa'tta*, "İstîzân", 10; Buhârî, "Şavm", 32, "Tıb", 11-15, "Büyü", 25, 39, 113, "İcâre", 18; Müslim, "Müsâkât", 62, 63, 66, "Selâm", 71; İbn Mâce, "Tıb", 20, 21, 22, "Ticârât", 10; Ebû Dâvûd, "Şavm", 29, 30, 31, "Menâsik", 35, "Tıb", 3, 4, 5, 11, 12, 14, 15, "Büyü", 38; Tirmizî, "Şavm", 24, 60, "Tıb", 12, 21, "Büyü", 46; Nesâî, "Menâsik", 92, 93, 94, 95; Şâfiî, *el-Üm*, II, 83, 174; Hâkim, *el-Müstedrek*, IV, 209; İbn Hazm, *el-Muhallâ*, I, 255; V, 203; VII, 255-258; Serahsî, *el-Mebsûl*, I, 83; III, 57; Merginânî, *el-Hidâye*, İstanbul 1986, I, 122, 162; III, 239; İbn Kudâme, *el-Mugnî*, I, 175; III, 36-37; VI, 121-123; İbn Kayyim el-Cevziyye, *et-Tıbbü'n-nebevi* (nşr. Âdil el-Ezherî-Mahmûd Ferrec el-Ukde), Kahire 1410/1990, s. 38-49; Ahmed b. Yahyâ Mehdî-Lidînîlâh, *el-Bahrü'z-zehhâr*, San'a 1409/1988, I, 86-87; II, 253; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî* (Sa'd), IX, 165, 300-301; X, 25-26; XXI, 266-267; Aynî, *Şerhu'l-Kenz*, Kahire 1304, I, 83; a.m.f., *Umdetü'l-kârî*, Kahire 1392/1972, IX, 287-289; XVII, 374-375; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadir* (Bulak), II, 64, 232; *Tecrid Tercemesi*, VI, 216, 278, 381; XII, 81; Remlî, *Nihâyetü'l-muhtâc*, Kahire 1389/1969 → Beyrut 1404/1984, III, 182; Derdîr, *es-Şerhu'l-kebir*, I, 123, 518; II, 58; Muhtâr Sâlim, *et-Tıbbü'l-İslâmî beyne'l-akide ve'l-ibdâ*, Beyrut 1408/1988, s. 361-365; Abdülhay el-Kettânî, *et-Terâtibü'l-idâriyye* (Özel), II, 326-328; "Hacâme", *Mu.F.*, XVII, 14-18; Mustafa Reyhanlı, "Ayın Esrarlı Gücü", *Sur*, XIII/142, İstanbul 1988, s. 46-47; Mehmed Refî Kileci, "Dolunay ve Oruç", *Zafer*, XVIII/207, Adapazarı 1994, s. 6-8.

